

Elekcja Stanisława Augusta Poniatowskiego i pierwsze reformy

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Schemat](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

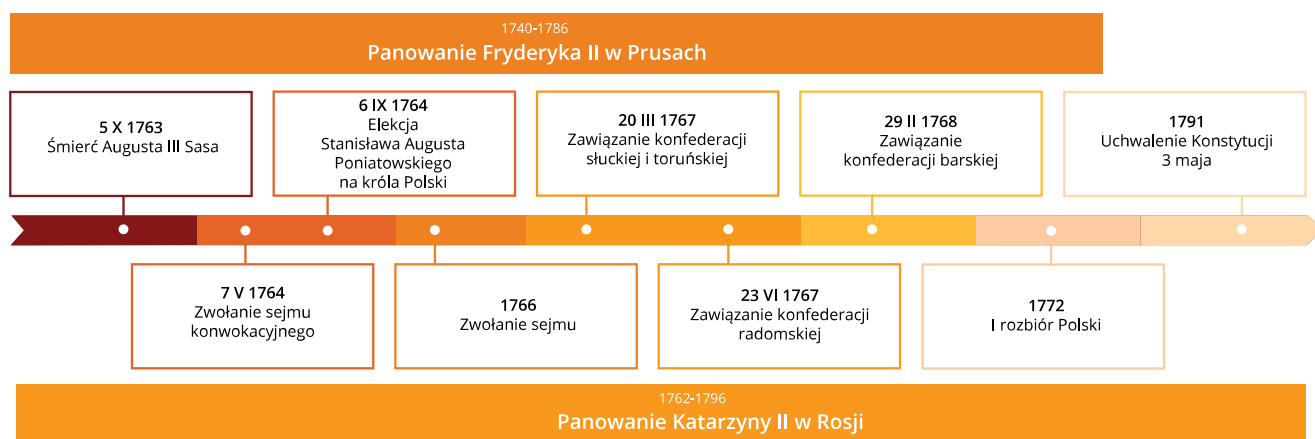
-
- Źródło: Krystyna Zienkowska, *Stanisław August Poniatowski*, Wrocław 2004, s. 154–156.
 - Źródło: [wikipedia.org](https://pl.wikipedia.org).

- Źródło: Zapis rozmowy z wujami po wstąpieniu na tron, [w:] *Stanisław August Poniatowski, Rozmowy z ludźmi*, red. S. Wasylewski, Lwów 1930, s. 23–26.
- Źródło: *Depesza Nikity Panina do Mikołaja Repnina z dn. 13 września 1767*, [w:] *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej. Panowanie Stanisława Augusta Poniatowskiego*, t. 43, oprac. W. Konopczyński, Kraków 1924, s. 7.
- Źródło: *Wydatki sekretne [ambasadora rosyjskiego Mikołaja] Repnina podczas konfederacji radomskiej*, [w:] *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej. Panowanie Stanisława Augusta Poniatowskiego*, t. 43, oprac. W. Konopczyński, Kraków 1924, s. 6.
- Źródło: *Nikita Panin do Mikołaja Repnina, luty 1768*, [w:] *Panowanie Stanisława Augusta Poniatowskiego, Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej*, oprac. Władysław Konopczyński, Kraków 1924, s. 7.
- Źródło: *Zapis rozmowy z wujami po wstąpieniu na tron*, [w:] *Stanisław August Poniatowski, Rozmowy z ludźmi*, red. S. Wasylewski, Lwów 1930, s. 23–26.
- Źródło: Krystyna Zienkowska, *Stanisław August Poniatowski*, Wrocław 2004, s. 154–156.
- Źródło: *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej. Panowanie Stanisława Augusta Poniatowskiego*, t. 43, oprac. W. Konopczyński, Kraków 1924, s. 5–6.
- Źródło: *Correspondance de Stanislas-Auguste avec Catherine II et ses plus proches collaborateurs (1764–1796)*, oprac. Z. Zielińska, Kraków 2015, s. 97–99.

Elekcja Stanisława Augusta Poniatowskiego i pierwsze reformy

Insygnia koronacyjne Augusta III Sasa wykonane w 1733 r.
Źródło: dostępny w internecie: cyfrowe.mnw.art.pl, domena publiczna.

5 października 1763 r. umarł król August III i szlachta Rzeczypospolitej rozpoczęła przygotowania do elekcji jego następcy. Duża część narodu politycznego popierała elektora saskiego i syna zmarłego władcy – Fryderyka Krystiana. Gdy ten ostatni w grudniu 1763 r. zmarł na ospę, faworytami w rywalizacji o władzę zostali jego bracia: Franciszek Ksawery i Karol Krystian. Jednak Prusy i Rosja sprzeciwiły się kandydaturze Wettyna, lansując pomysł elekcji „Piasta”, czyli jednego spośród braci szlacheckiej.

Twoje cele

- Wyjaśnisz, dlaczego wyścig po władzę w 1764 r. wygrał właśnie Stanisław August Poniatowski.
- Dostrzeżesz, że czasem walka o „słuszną” sprawę to tylko pretekst do osiągnięcia ukrytych celów.
- Odkryjesz, ile różnych znaczeń może mieć jeden obraz.

Przeczytaj

Gra o tron

Kiedy po śmierci Augusta III, Fryderyk II i Katarzyna II zgodnie opowiedzieli się za „Piastem”, stronnictwo sasko-hetmańskie (byłe stronnictwo dworskie i związani z Francją republikanci) wysunęło kandydaturę swojego lidera, hetmana wielkiego koronnego Jana Klemensa Branickiego. Cieszył się on dużym poparciem wśród magnaterii koronnej i litewskiej, a co więcej, jako hetman miał za sobą armię. W rywalizacji o tron liczyli się jeszcze kandydaci Familii Czartoryskich: książę Adam Kazimierz Czartoryski i stolnik litewski Stanisław Antoni Poniatowski.

Portret Katarzyny II Wielkiej. Jakiego wyznania była caryca Rosji? Jak myślisz, czy jej przekonania religijne miały wpływ na decyzję o obronie dysydentów w Rzeczypospolitej?

Źródło: wikipedia.org, domena publiczna.

z Konstancją Czartoryską, siostrą przywódców Familii) i zasłużył się w polityce. Wynosząc do godności królewskiej właśnie S. Poniatowskiego, caryca mogła liczyć na jego szczególną wdzięczność. Łączyła ich pamięć o romansie z czasów pobytu Polaka w Petersburgu w latach 50. XVIII w. Zapewniwszy tron byłemu kochankowi, w dalszym ciągu żywiącemu do niej sentyment, Katarzyna II mogła mieć nadzieję, że łatwiej jej będzie wpływać na podejmowane w Warszawie decyzje. Wybierając S. Poniatowskiego, pokrzyżowała w końcu plany Czartoryskich i zapoczątkowała serię nieporozumień wewnątrz stronnictwa.

Jeszcze przed zwołaniem [sejmu konwokacyjnego](#) szala zwycięstwa przechyliła się na stronę współpracującej z Rosją Familii. Katarzyna II, w porozumieniu z Fryderykiem II, zapewniła Czartoryskim realne wsparcie: pieniądze i 30 tys. żołnierzy. Caryca postanowiła poprzeć stolnika litewskiego, a nie księcia Adama, którego promowali przywódcy partii August Aleksander i Michał Fryderyk Czartoryscy. S. Poniatowski pochodził ze znacznie mniej wpływowej rodziny, w porównaniu z synem lidera Familii, księciem i generałem ziem podolskich Adamem Czartoryskim, był on „tylko” stolnikiem i starostą przemyskim. Ponadto miał dość niskie urodzenie – jego dziadek był mało znanym szlachcicem z Małopolski.

Dopiero ojciec zyskał dostęp do kręgów arystokratycznych (dzięki małżeństwu

Obejrzyj galerię kandydatów do korony polskiej. Który z nich „nosił się” po polsku? Co na to wskazuje?

Jan Klemens Branicki, portret pędzla Augustyna Mirysa z ok. 1752 r.

Źródło: dostępny w internecie: wikipedia.org, domena publiczna.

Krajobraz przed elekcją i reformy sejmu konwokacyjnego

Sejm konwokacyjny (czyli przygotowujący elekcję króla), zwołany do Warszawy na 7 maja 1764 r., bardziej przypominał mobilizację przed bitwą niż zebranie szlachty w celu przygotowania elekcji. Oddziały stronnictwa sasko-hetmańskiego nie miały szans z zawezwanymi przez Czartoryskich wojskami rosyjskimi i po kilku potyczkach czołowi przedstawiciele opozycji, tacy jak Jan Klemens Branicki czy Karol Radziwiłł „Panie Kochanku”, wyemigrowali, a część szlachty wycofała się do swoich dóbr. Pozwoliło to pozostałym w Warszawie posłom zawiązać **konfederację**, której marszałkiem został Adam Kazimierz Czartoryski.

Podczas sejmu skonfederowanego nie funkcjonowało *liberum veto* i uchwały były podejmowane większością głosów, dlatego Familia skorzystała z okazji, aby przeprowadzić reformy. Sejm konwokacyjny ustanowił komisje skarbowe: koronną i litewską, które miały nadzorować finanse publiczne oraz dbać o rozwój gospodarczy

Mikołaj Repnin, ambasador rosyjski w Rzeczypospolitej w latach 1764–1768. Gdy w Warszawie zbierał się sejm konwokacyjny, Repnin dopiero przybył do stolicy. Jego zadaniem było dopilnowanie, aby postanowienia sejmu były zgodne z wytycznymi ministra rosyjskiego Nikity Panina (jego wuja). Miał pozwolić na pewne reformy usprawniające funkcjonowanie państwa, ale nie dopuścić do zbyt dużego wzmocnienia Rzeczypospolitej (zniesienia *liberum veto* czy powiększenia armii). Wskaż podobieństwa w przedstawieniach Mikołaja Repnina oraz Adama Kazimierza Czartoryskiego i Stanisława Antoniego Poniatowskiego (zob. wyżej).
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

kraju, m.in. promując handel i przygotowując projekty nowych ustaw. Posłowie przegłosowali również projekt powołania komisji wojskowych, w skład których weszli mianowani przez króla komisarze. Przewodniczyli im hetmani, ale nie mogli odtąd podejmować wielu decyzji samodzielnie, co budziło ich niezadowolenie.

Ważne były też zmiany w regulaminie sejmowym. Szlachta została zwolniona z przysięgania na instrukcje sejmikowe, a *liberum veto* przestało funkcjonować na [sejmikach deputackich](#) i [elekcyjnych](#). Sejm wprowadził w końcu szereg reform społeczno-gospodarczych: w całym kraju zniósł [cła](#) i [myta](#), a w miastach wprowadził podatek od nieruchomości należących do szlachty (wcześniej szlachta była z niego zwolniona, a podatki płacili wyłącznie mieszczanie), zakazał budowy nowych domów miejskich z drewna i nakazał wymianę kominów na murowane, zainicjował akcję brukowania ulic oraz powołał specjalną komisję, która miała zadbać o porządek w miastach i poprawić bezpieczeństwo ich mieszkańców.

Wolna elekcja i pierwsze problemy nowego władcy

6 września 1764 r. królem Polski został stolnik litewski Stanisław Antoni Poniatowski. Jego elekcja odbyła się na Woli (dziś dzielnica Warszawy), w obecności ok. 5,5 tys. elektorów, „pod opieką” rozłożonych nieopodal wojsk rosyjskich. Chociaż opozycja postrzegала to głosowanie w kategorii zamachu stanu i knuła przeciwko nowemu władcy, sytuacja w kraju powoli wracała do normalności.

Stanisław August Poniatowski (po elekcji zmienił drugie imię) zaczął budowę własnego stronnictwa, wykorzystując królewską [prerogatywę](#) do rozdawania urzędów i królewskich ziem. Zwolenników szukał wśród średniej szlachty, która w zamian za awans

społeczny miała mu się odwdzięczać lojalnością i pomocą w rekrutowaniu nowych stronników w prowincjach. Ważnymi współpracownikami króla byli jego bracia: Kazimierz, Andrzej i Michał. Sposób rządzenia Stanisława Augusta Poniatowskiego nie odpowiadał jego wujom (przywódcom Familii), którzy czuli się wykluczeni z życia politycznego. Coraz bardziej widoczne podziały wewnątrz stronnictwa odpowiadały natomiast Katarzynie II, dążącej do zdobycia pełnej kontroli nad młodym władcą. Król zdawał sobie sprawę, komu zawdzięcza tron i chciał utrzymywać dobre stosunki z Rosją, ale zaryzykował i podjął próbę wprowadzenia kolejnych reform na sejmie 1766 r. W odpowiedzi Rosja, w porozumieniu z Prusami, wykorzystała sprawę [dysydentów](#), aby powstrzymać reformatorskie zapędy warszawskiego dworu.

Stanisław August Poniatowski w stroju koronacyjnym, 1764 r. Wymień insygnia władzy królewskiej przedstawione na obrazie.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Kazimierz Poniatowski na obrazie nieznanego autora z II połowy XVIII w. Był starszym bratem Stanisława Augusta, sprawował urząd podkomorzego nadwornego koronnego.

Źródło: dostępny w internecie: wikipedia.org, domena publiczna.

Wygodny pretekst

Dysydenci, czyli różnowiercy (protestanci i **dyzunicy**) domagali się przyznania im takich samych praw, jakimi cieszyli się w Rzeczypospolitej katolicy i **unicy**. Chcieli pełnić urzędy, brać udział w sejmikach i sejmach, zakładać własne kościoły i szkoły oraz podlegać własnej **jurysdykcji** (a nie katolickiej czy unickiej). Rosja i Prusy poparły ich żądania, aby rozpętać konflikt wewnętrzny w Rzeczypospolitej, zatrzymać reformy dworu i przejąć kontrolę nad polską polityką. Na początku 1767 r. do kraju wkroczyły wojska rosyjskie i różnowiercy zawiązali konfederację – w Słucku na Litwie (wyznawcy prawosławia i kalwiniści) oraz koronną w Toruniu (protestanci). Opozycja zauważyła rozdźwięk między Stanisławem Augustem, który był przeciwny poruszaniu sprawy dysydenckiej w debacie publicznej ze względu na panujące nastroje społeczne, a popierającym różnowierców ambasadorem rosyjskim Mikołajem Repninem i postanowiła zwrócić się do Rosji o pomoc w detronizacji króla.

W czerwcu 1767 r. wroga Stanisławowi Augustowi Poniatowskiemu szlachta, z inspiracji ambasadora Repnina, zawiązała konfederację w Radomiu. Ku jej głębokiemu zdziwieniu caryca nie zamierzała odebrać korony Poniatowskiemu. Jej prawdziwym celem było doprowadzenie do przyznania przez sejm praw politycznych różnowiercom oraz uchwalenia rosyjskiej gwarancji ustroju Rzeczypospolitej. Radomianie nie dostrzegli, że Rosja dążyła do posłużenia się sprawą dysydencką (a było to doskonale widoczne już na sejmie w 1766 r.), i poczuli się przez nią zdradzeni, upokorzeni. Z kolei Stanisław August, który przechytrzył opozycję i porozumiał się z ambasadorem Repninem, poniósł poważne straty wizerunkowe i uzmysłowił sobie, że bez zgody Rosji nie uda mu się przeprowadzić żadnych reform.

W kraju narastał opór wobec zaplanowanego na październik sejmu. Repnin nakazał aresztować najgłośniejszych **oponentów**: biskupa krakowskiego Kajetana Sołtyka, biskupa kijowskiego Józefa Jędrzeja Załuskiego, hetmana wielkiego koronnego Wacława Rzewuskiego i jego syna Seweryna. Wywołało to oburzenie szlachty, na znak protestu kanclerz Andrzej Zamoyski złożył urząd.

Biskup krakowski Kajetan Sołtyk, staloryt z II połowy XVIII w. Jaki jest stosunek stojącego za fotelem różnowiercy do biskupa? O czym może świadczyć jego postawa?

Źródło: dostępny w internecie: polona.pl, domena publiczna.

Sejm delegacyjny i prawa kardynalne

Ostatecznie sejm wyłonił delegację (stąd nazwa „[sejm delegacyjny](#)”) i uchwalił tzw. prawa kardynalne, czyli „wieczne i niezmiennie” zasady ustrojowe. Ich gwarantką była Rosja, co oznaczało, że każda próba ich ewentualnej zmiany wymagała jej zgody. Zaliczały się do nich:

Prawa kardynalne niewzruszone udecydowane. Okładka wydania z 1791 r.

Źródło: *Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa, BJ St. Dr. 394514 III*, 1791, dostępny w internecie: jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/576189 [dostęp 1.04.2020 r.], domena publiczna.

Prawa kardynalne przewidywały gwarancję równouprawnienia różnowierców, przy czym katolicyzm utrzymano jako religię panującą i tego wyznania musiał być władca. Sejm wprowadził głosowanie większością głosów na sejmikach, a prawo głosu otrzymała wyłącznie szlachta posesjonacka, czyli posiadająca ziemię.

Sejm delegacyjny nie anulował wcześniej wprowadzonych reform, zablokował jednak możliwość wprowadzenia kolejnych. Tymczasem szlachta nie zamierzała zaakceptować „panoszenia się Rosjan” w Rzeczypospolitej oraz zrównania praw protestantów i dyzunitów z prawami katolików i już w lutym 1768 r. w Barze na Podolu zwołała konfederację, aby zdetronizować króla i przywrócić stan prawny sprzed jego elekcji.

Słownik

cło

(niem. *Zoll*) opłata pobierana przez państwo od przywozu i wywozu towarów

dyzunici

(z łac. *disunitus* – wynikły z zerwania jedności) wyznawcy religii prawosławnej w Rzeczypospolitej, którzy nie przyjęli unii brzeskiej z 1596 r., oraz Ormianie, którzy odrzucili unię zawartą we Lwowie w 1630 r.; nie uznawali dogmatów katolickich ani władzy papieża

dysydenci

(z łac. *dissidens* – niezgadający się) osoby wyznające inną religię niż większość ludzi w danym kraju; w dawnej Polsce członkowie Kościołów niekatolickich (luteranie, kalwiniści, bracia polscy, dyzunici)

jurysdykcja

(z łac. *iurisdictio* – orzekam o prawie) prawo sądenia, uprawnienie danego organu do rozstrzygania sporów i orzekania w sprawach

konfederacja generalna

(z łac. *confoederatio* – związek, przymierze) związek skupiający większą część szlachty; zawiązywana w wyjątkowych sytuacjach, takich jak bezkrólewie lub kryzys państwowy; zwoływana np. przeciwko królowi, ale ten mógł do niej również przystąpić; w organach konfederacji decyzje podejmowano większością głosów

myto

(niem. *Maut*) opłata za przewóz towarów, pobierana przy wjeździe do miasta

oponent

(niem. *Opponent*) osoba sprzeciwiająca się komuś lub czemuś, mająca odmienną opinię

pacta conventa

(łac. warunki uzgodnione) umowa podpisywana przez króla elekta w czasie sejmu koronacyjnego

prerogatywa

(łac. *praerogativa*) szczególne prawo, uprawnienie wynikające z pełnionego urzędu

sejm konwokacyjny

(z łac. *con* – wspólnie i *vocatio* – wzywanie) sejm zwoływany bezpośrednio po ogłoszeniu bezkrólewia; ustalał miejsce i czas elekcji oraz przygotowywał *pacta conventa*

sejm delegacyjny

(franc. *délégation* – delegacja) sejm, na którym delegacja (wybrana grupa posłów) opracowywała i przyjmowała uchwały, które sejm musiał zaakceptować bez możliwości dyskusji nad ich treścią; delegacja posłów została wyłoniona po raz pierwszy z inicjatywy ambasadora rosyjskiego Mikołaja Repnina w 1767 r.

sejmik deputacki

(łac. *deputatio* – delegacja, deputacja) sejmik, na którym szlachta wybierała deputatów do Trybunału Koronnego i Trybunału Litewskiego (najwyższych sądów)

sejmik elekcyjny

(łac. *electio* – wybór) sejmik, na którym szlachta wybierała kandydatów na urzędy ziemskie; nie należy go mylić z sejmikiem przedsejmowym

unici

(z łac. *unitus* – zjednoczony) wyznawcy Kościołów wschodnich, które połączyły się z Kościołem katolickim na mocy postanowień unii brzeskiej z 1596 r.; unici zaakceptowali

dogmaty katolickie i uznali zwierzchność papieża, ale zachowali liturgię grecką i małżeństwo księży, obchodzili święta według kalendarza juliańskiego

Słowa kluczowe

wolna elekcja, bezkrólewie, Stanisław August Poniatowski, sprawa dysydentów, konfederacja radomska

Bibliografia

Markiewicz M., *Historia Polski 1492-1795*, Kraków 2004.

Zienkowska K., *Stanisław August Poniatowski*, Wrocław 2004.

Cegielski T., Kądziela Ł., *Rozbiory Polski. 1772-1793-1795*, Warszawa 1990.

Kraushar A., *Księżę Repnin i Polska w pierwszym czteroletnim panowaniu Stanisława Augusta Poniatowskiego (1764-1768), t. 1-2*, Warszawa 1900.

Schemat

Kandydaci do polskiej korony po śmierci Augusta III

OBIEKT MULTIMEDIALNY

KLIKNIJ, ABY OTWORZYĆ NA PEŁNYM EKRANIE

Polecenie 1

Zapoznaj się ze schematem przedstawiającym kandydatów do korony polskiej po śmierci Augusta III. Na podstawie notek biograficznych ustal, o kim mowa.

Polecenie 2

Wyobraź sobie, że Katarzyna II rozważa mocne i słabe strony poszczególnych kandydatów. Zapisz przy każdym jego atuty i niedostatki.

Książęta sascy

Jan Klemens Branicki

Adam Kazimierz Czartoryski

Stanisław Antoni Poniatowski

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Połącz daty z wydarzeniami.

10 IX 1764

sejmiki przedkonwokacyjne

II 1764

rozpoczęcie obrad sejmu konwokacyjnego

7 V 1764

koronacja Stanisława Augusta Poniatowskiego w kolegiacie św. Jana w Warszawie

25 XI 1764

skonfederowanie sejmu

5 X 1763

ogłoszenie bezkrólewia po śmierci Augusta III

23 VI 1764

zwołanie sejmu koronacyjnego

7 IX 1764

początek sejmu elekcyjnego

Ćwiczenie 2

Wskaż portrety Stanisława Augusta Poniatowskiego w stroju koronacyjnym.

☐☐☐☐

Źródło portretów: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Uporządkuj informacje dotyczące zabytku, łącząc kategorie z odpowiadającymi im opisami.

Portret Stanisława Augusta Poniatowskiego w stroju koronacyjnym

Źródło: dostępny w internecie: wikipedia.org, domena publiczna.

Datowanie zabytku	płótno
Wymiary zabytku	1764
Typ obiektu	Marcello Bacciarelli (1731–1818)
Tytuł	255 × 158
Materiał	olej
Technika	Portret Stanisława Augusta Poniatowskiego w stroju koronacyjnym
Autor	Zamek Królewski w Warszawie
Właściciel	obraz

Uzupełnij krótki opis zabytku.

Stanisław August Poniatowski stoi w srebrzystym i purpurowym płaszczu podbitym . Król opiera lewą rękę na biodrze, w prawej, wyciągniętej w bok, trzyma – symbol władzy nad wojskiem. U lewego biodra połyskuje rękojeść koronacyjnego

w kształcie głowy orła. Władca przyozdobiony jest dwoma orderami zawieszonymi na wstęgach. Na niebieskiej wstędze, przepasującej lewy bok króla, wisi , a na jego szyi – Order Świętego Stanisława. Na prawo od władcy znajduje się złoty stolik. Leży na nim czerwona, aksamitna poduszka z władzy królewskiej: koroną, berłem oraz .

miecza

kulą

stroju koronacyjnym

gronostajami

insygniami

regiment

Order Orła Białego

Order Krzyża Gwiazdzistego

jabłkiem

diadem

Zapoznaj się z poniższymi tekstami źródłowymi, a następnie wykonaj polecenia.

Źródło A

« KSIĄŻĘ WOJEWODA. [Wasza Królewska] Mość innych rad prócz naszych słuchasz, i to czyni zamieszanie.

KRÓL. Dobrze rozumiem, co znaczą te słowa. [Waszej Książęcej] Mości nie podobają się moi bracia, nierad ich widzisz przytomnych obradom naszym codziennym: aliści gdy są bracią mymi, gdy codziennie do wykonywania uradzonych między mną a [Waszą Książęcą] Mością zamiarów używanymi bywają, jużby też rzecz była nieludzka, abym ich od tych obrad ekskludował [odsuwał]. [...] Powinienenbyś tedy [Wasza Książęca] Mość kontentować się temi dowodami istotnie przeze mnie zachowanej maksymy, że własnego mego zdania i zdań młodych radców nie przekładam nad zdania wiekiem i doświadczeniem upoważnionych u mnie wujów.

Źródło: Zapis rozmowy z wujami po wstąpieniu na tron, [w:] *Stanisław August Poniatowski, Rozmowy z ludźmi*, red. S. Wasylewski, Lwów 1930, s. 23–26.

Źródło B

« [Książęta Czartoryscy] sądzili – i najczęściej słusznie – że drugim obok Repnina złym duchem króla jest jego najstarszy brat Kazimierz, podkomorzy koronny. Irytował jego hulaszczy tryb życia, wygórowane ambicje, jawne próby wyłamania się z solidarności klanowej i tworzenia oddzielnej „partii” dworskiej. [...] pierwszy samodzielny krok Stanisława Augusta – łaska okazana Sasowi, zięciowi wojewody kijowskiego Potockiego Alojzemu Brühlowi – przyjęty został przez Familię z oburzeniem. Król nie tylko załatwił obu braciom Brühlom indygenat [szlachectwo] polski, ale Alojzemu przywrócił urząd generała artylerii koronnej i kilka starostw, a także dodał nowe, lipnickie i warszawskie. [...] Jedno z najbogatszych w Rzeczypospolitej starostw, spiskie [...] otrzymał zaraz na początku panowania brat Kazimierz

Poniatowski. To także stało się kością niezgody w najbliższym otoczeniu króla.

Źródło: Krystyna Zienkowska, *Stanisław August Poniatowski*, Wrocław 2004, s. 154–156.

Zaznacz zdania odnoszące się do źródeł: A – kolorem zielonym, B – kolorem czerwonym.

 źródło A

 źródło B

Autor dokonuje ocen na podstawie zachowań uczestników wydarzeń, rozmów z nimi i doniesień osób postronnych.

Autor ocenia postaci z przeszłości na podstawie zachowanych dokumentów z epoki i opinii historyków.

Autor negatywnie ocenia podkomorzego koronnego Kazimierza Poniatowskiego.

Wynotuj trzy przyczyny narastającej niechęci Augusta Aleksandra i Michała Fryderyka Czartoryskich do ich bratanka Stanisława Augusta Poniatowskiego.

Przyczyna 1

Przyczyna 2

Przyczyna 3

Ćwiczenie 5

Przeczytaj poniższe fragmenty listów i zapoznaj się z mapą. Na ich podstawie wykonaj kolejne polecenia.

Zidentyfikuj źródła, wpisując we właściwym miejscu tabeli A, B lub C.

„Natura wolnego państwa, tak jak jest nasze, nie pozwala przypuścić, choć pod najściślejszymi warunkami, do prawodawstwa tych, którzy panującej nie wyznają wiary. [...] racz Wasza Cesarska Mość wejrzeć w moją partykularnie sytuację. Od momentu elekcji mojej podejrzany byłem o tajemne porozumienie z tobą, Najjaśniejsza Pani, w materii dysydentów, czerniony jestem bez miary od źle życzących, jakaż będzie powszechna narodu opinia, gdy ujrzy, że twe wojska wyciągają actu w tej samej materii rzeczy, którymi się naród brzydzi i które zawsze mi wyrzucano [...]”.	
„Sprawa dysydentów nie ma być zupełnie pretekstem do rozkrzewienia w Polsce naszej wiary i protestanckich wierzeń, lecz jedynie dźwignią gwoździ pozyskania sobie za pomocą naszych jednowierców i protestantów silnego i przyjaznego stronnictwa z prawem uczestnictwa we wszystkich polskich sprawach [...]. W odniesieniu do naszych jednowierców nie ma powodu tego się obawiać, lecz z drugiej strony, przyczyniając się do zbytniego ich rozkrzewienia w taki sposób, by oni sami przez się, bez naszej pomocy mogli w Rzplitej bytować i dzielić jej rządy, moglibyśmy się narazić na szkodę, już tylko z powodu częstych zbiegostw, które z uwagi na panującą w Polsce wolność wierzeń i korzyści skojarzone ze swobodami narodowymi, musiałyby się obrócić na dotkliwą szkodę naszego państwa i wzniecić [na naszym dworze] słuszną obawę o pograniczne prowincje, prawami i obyczajami z Polską skojarzone”.	
„Winniście zważyć, że gdyby nawet dysydenci mogli osiągnąć cel swoich pragnień, my niezawodnie utracilibyśmy wiele rodzin i innych ludzi w Polsce, którzy w obecnym stanie rzeczy woleliby się schronić do moich państw i zamieszkać w nich. Zgodnie więc z tym, co wam powiadam dla waszej tylko dyrektywy, powiecie, zresztą bardzo uprzejmie, tym dysydentom, którzy przyjdą do was z nagabywaniami, żeśmy zrobili dla nich wszystko, co było możebne, ale żeśmy napotkali trudność nie do przezwyciężenia. W razie więc, gdyby się ujrzeli uciskanymi przez katolików, ofiarowałbym im pewne schronienie bądź na Śląsku, bądź w jakiejś innej mojej prowincji, gdzie im będzie najdogodniej”.	

A – Fryderyk II do posłów pruskich w Warszawie, 28 V 1764

B – Stanisław August Poniatowski do Katarzyny II, Warszawa, 5 X 1766

C – Nikita Panin, minister Katarzyny II, do rosyjskiego ambasadora w Warszawie Mikołaja Repnina, 1767

Źródło: *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej. Panowanie Stanisława Augusta Poniatowskiego*, t. 43, oprac. W. Konopczyński, Kraków 1924, s. 5–6. Źródło: *Correspondance de Stanislas-Auguste avec Catherine II et ses plus proches collaborateurs (1764–1796)*, oprac. Z. Zielińska, Kraków 2015, s. 97–99.

Wskaż miasta położone na ziemiach, które były „prawami i obyczajami z Polską skojarzone”.

Unnamed

☐ Biała

☐ Korsuń

☐ Nowogród

☐ Królewiec

☐ Biała Cerkiew

☐ Kijów

☐ Kaługa

☐ Homel

☐ Starodub

☐ Smoleńsk

Rzeczpospolita w I połowie XVII w. i potop szwedzki.

Źródło: Krystian Chariza i zespół.

Wskaż właściwe dokończenie zdania.

Rzeczpospolita utraciła ziemie „prawami i obyczajami z Polską skojarzone” na mocy pokoju moskiewskiego (traktat Grzymułtowski). Jaki wcześniejszy układ zdecydował o zmianach terytorialnych?

☐ ugoda perejasławska

☐ ugoda w Białej Cerkwii

☐ unia hadziacka

☐ rozejm w Andruszowie

Ćwiczenie 6

Na podstawie tekstów z ćwiczenia 5 wynotuj odpowiednie fragmenty.

Zacytuj fragment listu Stanisława Augusta Poniatowskiego do Katarzyny II, w którym władca nie zgadza się na równouprawnienie dysydentów.

Zacytuj fragment źródła, w którym minister Nikita Panin tłumaczy, dlaczego Katarzyna II popiera sprawę dysydentów.

Zacytuj fragment źródła, w którym Fryderyk II pisze o negatywnych z jego punktu widzenia konsekwencjach wprowadzenia równouprawnienia różnowierców w Rzeczpospolitej.

Zapoznaj się z poniższymi tekstami źródłowymi, a następnie wykonaj polecenia.

Źródło A

“ Wydatki sekretne [ambasadora rosyjskiego Mikołaja] Repnina podczas konfederacji radomskiej

30 sty[cznia] Podoskiemu na podróż do magnatów dukatów 500;

28 lutego Koniskiemu na podróż do Słucka i wysyłanie kurierów d[ukatów] 320;

10 marca Goltzowi na utworzenie konfederacji toruńskiej [dukatów] 1200;
Grabowskiemu na utworz[enie] Konf[ederacji] Słuckiej [dukatów] 8000;

14 kwietnia Karolowi Radziwiłłowi na konfederację litewską 10000; [...]

12 czerwca Gozdziemu pensja roczna 3333;

14 [czerwca] Podoskiemu na konfederację radomską 1000 [...].

Źródło: Wydatki sekretne [ambasadora rosyjskiego Mikołaja] Repnina podczas konfederacji radomskiej, [w:] Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej. Panowanie Stanisława Augusta Poniatowskiego, t. 43, oprac. W. Konopczyński, Kraków 1924, s. 6.

Źródło B

“ Depesza Nikity Panina do Mikołaja Repnina z dn. 13 września 1767

Za nadesłanie mi korespondencji biskupa krakowskiego i innych z hr. Wielhorskim bardzo panu dziękuję... Teraz, gdy już szelmostwa pomienionego biskupa [Kajetana Sołtyka] przekroczyły wszelką miarę i gdy

już macie pozwolenie użycia przeciw niemu środków przymusowych, oczekuję niecierpliwie wiadomości, coście z nim uczynili, a zdaje mi się, że już czas dać za jego pośrednictwem innym fanatykom nauczkę i wsadzić Jego Wielebność do kozy.

Źródło: Depesza Nikity Panina do Mikołaja Repnina z dn. 13 września 1767, [w:] *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej. Panowanie Stanisława Augusta Poniatowskiego*, t. 43, oprac. W. Konopczyński, Kraków 1924, s. 7.

Źródło C

“ *Nikita Panin do Mikołaja Repnina, luty 1768*

Naciągnijcie wszystkie struny, by skłonić króla, ministerium i konfederację do udzielenia papieżowi odpowiedzi stanowczej. Nie żałujcie tutaj obietnic i przekupstw, gdyż oba te środki nie mogą być lepiej, jak właśnie w tym razie, użyte. Upewnijcie króla i wszystkich, że jeśli spełnią nasze żądanie, to mogą na pewno liczyć na łaski imperatorowej Jmci. Lecz gdy się stanie inaczej, powinniście aresztować na sejmie najoporniejszych.

Źródło: *Nikita Panin do Mikołaja Repnina, luty 1768*, [w:] *Panowanie Stanisława Augusta Poniatowskiego, Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej*, oprac. Władysław Konopczyński, Kraków 1924, s. 7.

Połącz cytaty ze źródłem, z którego został on zaczerpnięty.

Źródło B

„25 [lipca] [Stanisławowi Brzostowskiemu] na sejmiki litewskie 6000 [...]. 1 września na wynajęcie lokali dla posłów sejmowych 450 [...]. Szpiegowi księdzu Nauszczyńskiemu 40 – etc.”.

Źródło C

„Mniemam, że gdy ów pierwszy i główny buntownik uśmierzonym zostanie, to zaraz stulą uszy jego naśladowcy; inaczej bowiem, rozpalając się coraz więcej, wyjdą ostatecznie z wszelkich granic przyzwoitości”.

„Co się tyczy gromu watykańskiego, który może zniweczyć cały gmach naszej na korzyść dysydentów podjętej roboty, to zalecam wam użycie pieniędzy, grózb i wszelkich środków, aby doprowadzić

Źródło A

króla i magnatów do jednomyślnego uznania grożącego niebezpieczeństwa. [...] Ośmielcie i przygotujcie króla i prymasa, by w swej odpowiedzi wskazali papieżowi, że minęły już czasy, gdy papież mogli rządzić według własnego widzi mi się"

Przedstaw metody wywierania wpływu na wewnętrzne sprawy Rzeczypospolitej stosowane przez Rosję.

Oceń, czy przyjmowanie pensji i podarków od ambasadora rosyjskiego przez szlachtę można uznać za praktykę moralnie naganną.

Ćwiczenie 8

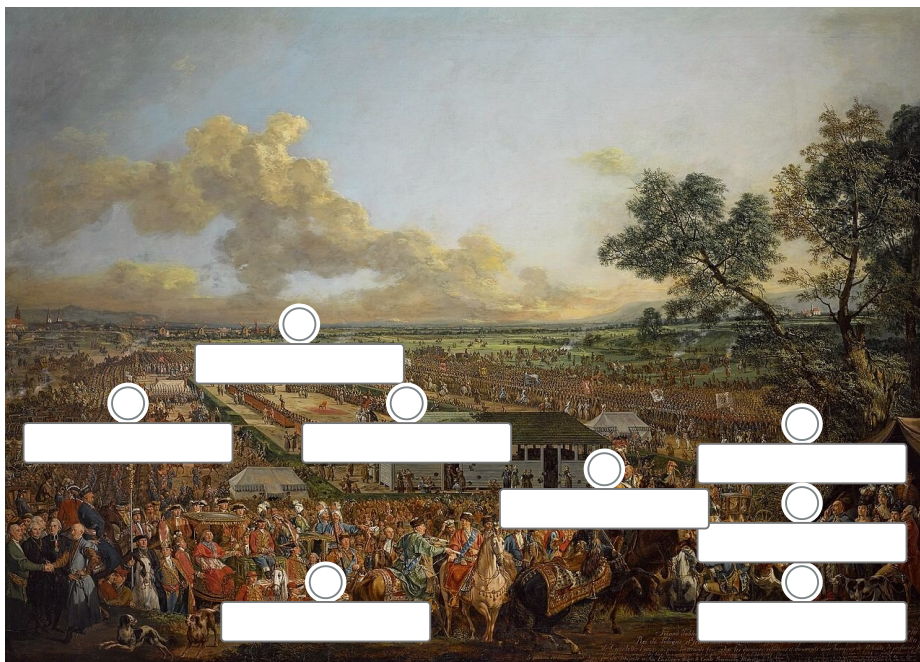
Wyjaśnij, dlaczego uchwalenie praw kardynalnych na sejmie delegacyjnym w 1768 r. można uznać za sukces ambasadora rosyjskiego Mikołaja Repnina.

Członkowie opozycji antykrólewskiej, którzy przystąpili do konfederacji radomskiej, byli zwolennikami wolności szlacheckich i republikańskiego ustroju w wydaniu znanym im z czasów panowania Augusta III. Dlaczego więc uchwalenie praw kardynalnych, które zablokowało reformatorskie zapędy dworu, wywołało wielkie oburzenie wśród tej części szlachty?

Ćwiczenie 9

Przeciągnij podpisy do odpowiednich elementów obrazu.

Prymas Władysław Aleksander Łubieński

Koło rycerskie (przedstawiciele wszystkich województw)

Pole elekcyjne na Woli (dziś dzielnica Warszawy)

Koń Stanisława Antoniego Poniatowskiego

Szlachta konna

Szlachcic wręczający marszałkowi sejmiku wyniki głosowania ze swojego województwa

Szlachta podrzucająca czapki

Szopa (miejsce dla senatorów)

Bernardo Bellotto (autor obrazu)

Bernardo Bellotto, Elekcja Stanisława Augusta, 1778 r.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Dla nauczyciela

Autor: Dorota Czarny

Przedmiot: Historia

Temat: Elekcja Stanisława Augusta Poniatowskiego i pierwsze reformy. Sprawa dysydentów i prawa kardynalne

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

XXVI. Rzeczpospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja).

Uczeń:

2) charakteryzuje politykę Rosji, Prus i Austrii wobec Rzeczypospolitej, wskazując przejawy osłabienia suwerenności państwa polskiego;

3) przedstawia reformy z pierwszych lat panowania Stanisława Augusta.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,
- kompetencje cyfrowe,
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się,
- kompetencje obywatelskie,
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wyjaśnia, dlaczego wyścig po władzę w 1764 r. wygrał właśnie Stanisław August Poniatowski;
- tłumaczy, dlaczego czasem walka o „słuszną” sprawę to tylko pretekst do osiągnięcia ukrytych celów;
- odkrywa, ile różnych znaczeń może mieć jeden obraz.

Strategie nauczania:

- lekcja odwrócona,

- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania:

- mapa mentalna,
- dyskusja,
- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych,
- kostka mentalna.

Formy zajęć:

- praca indywidualna,
- praca w grupach,
- praca w parach,
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki,
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale,
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda,
- flipcharty, markery.

Przebieg zajęć:

Przed lekcją

Tydzień przed lekcją nauczyciel tworzy cztery grupy dwu-, trzyosobowe, które wybierają spośród siebie lidera. Każdej z nich w drodze losowania zostaje przydzielony kandydat do korony polskiej – uczniowie przygotowują prezentację przedstawiającą danego kandydata. Pozostali uczniowie również zapoznają się z zasobami e-materiału, aby czynnie i sprawnie pracować na lekcji.

Grupa 1 – Fryderyk Krystian Wettyn

Grupa 2 – Franciszek Ksawery Wettyn

Grupa 3 – Karol Krystian Wettyn

Grupa 4 – Jan Klemens Branicki

Grupa 5 – Adam Kazimierz Czartoryski

Grupa 6 – Stanisław Antoni Poniatowski

Uczniowie mogą wykorzystać do przygotowania prezentacji zasoby e-podręcznika, multimedium oraz inne źródła informacji. Sposób prezentacji jest dowolny: w formie

plakatu, dramy, autoprezentacji itp.

Z klasy zostaje wybrana uczennica, która wciela się w rolę carycy Katarzyny II i również przygotowuje materiały w formie prezentacji do lekcji.

Faza wstępna

1. Nauczyciel poleca uczniom, aby przypomnieli sobie, co wiedzą na temat elekcji na króla w Polsce. Uczniowie wypowiadają się, przytaczając daty, nazwiska, pojęcia.
2. Nauczyciel podaje temat i cele lekcji.
3. Nauczyciel poleca, aby uczniowie, którzy nie biorą udziału w prezentacji, w parach lub indywidualnie wypisali na kartkach mocne i słabe strony kandydatów, a następnie odpowiedzieli na pytania: Jakie są mocne i słabe strony prezentowanych kandydatów do korony polskiej? Jaki plan względem Polski miała caryca Katarzyna II?

Faza realizacyjna

1. Nauczyciel poleca poszczególnym grupom, aby przygotowały się do prezentacji. Wyznacza czas dla każdej z grup na prezentację: 2 minuty.
2. Uczniowie przedstawiają przydzielone postacie.
3. Po wszystkich prezentacjach nauczyciel poleca, aby osoby, które nie brały w nich udziału, wypisały na tablicy (na której narysowana jest mapa mentalna) swoje spostrzeżenia. Uczniowie uzasadniają i uzupełniają swoje wypowiedzi, w razie konieczności nauczyciel koryguje odpowiedzi uczniów – dyskusja.
4. Nauczyciel poleca uczniom, aby odpowiedzieli na pytanie: Dlaczego wyścig po władzę w 1764 r. wygrał właśnie Stanisław August Poniatowski? Na podstawie wszystkich zebranych wiadomości uczniowie odpowiadają na pytanie.
5. Nauczyciel dzieli klasę na cztery grupy. Każda wyznacza swojego lidera, który wybiera arkusz z poleceniem do opracowania.

Grupa 1 – Wypisz reformy społeczno-gospodarcze, jakie udało się wprowadzić przed elekcją Stanisława Augusta Poniatowskiego.

Grupa 2 – Wymień problemy, jakie stanęły na drodze nowemu władcy.

Grupa 3 – Określ, jakich praw domagali się dysydenci od króla.

Grupa 4 – Podaj prawa kardynalne sejmu delegacyjnego.

6. Uczniowie po wyznaczonym czasie wieszają arkusze w widocznym miejscu, a liderzy odczytują odpowiedzi.
7. Nauczyciel poleca uczniom wykonanie ćwiczeń 5 i 8, następnie wspólnie z uczniami omawia odpowiedzi.

Faza podsumowująca

1. Jako podsumowanie nauczyciel poleca uczniom aby odpowiedzieli na pytanie: Jak wyjaśnicie tezę, że walka o „słuszną” sprawę to tylko pretekst do osiągnięcia ukrytych celów?
2. Następnie nauczyciel dokonuje oceny pracy grup, które przygotowały prezentację. Poleca, aby uczniowie dokonali samooceny dotyczącej współpracy w zespole oraz wykonanego zadania.
3. Na zakończenie lekcji nauczyciel rzuca kostkę do jednego z uczniów i prosi o jej złapanie oraz udzielenie odpowiedzi na widoczne na niej pytanie.

Pytania na ściankach kostki: Czego jeszcze chcesz się dowiedzieć na ten temat? Jak twoim zdaniem najlepiej nauczyć kogoś tego tematu? Co z tego tematu jest dla ciebie ważne? Co z tego tematu zaskoczyło cię na lekcji? Co z tego tematu powinniśmy zapamiętać? Znak zapytania.

Jeśli wypadnie znak zapytania, uczeń sam wybiera pytanie, które chciałby zadać. Następnie rzuca kostkę do kolejnej osoby.

Praca domowa:

Przedstaw metody wywierania wpływu na wewnętrzne sprawy Rzeczypospolitej stosowane przez Rosję oraz oceń, czy przyjmowanie pensji i podarków od ambasadora rosyjskiego przez szlachtę można uznać za praktykę moralnie naganną. (ćwiczenie 6)

Wyjaśnij, dlaczego uchwalenie praw kardynalnych na sejmie delegacyjnym w 1768 r. można uznać za sukces rosyjskiego ambasadora Mikołaja Repnina. (ćwiczenie 7)

Materiały pomocnicze:

K. Zienkowska, *Stanisław August Poniatowski*, Wrocław 2004, s. 154–156

Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej, z. 43, *Panowanie Stanisława Augusta Poniatowskiego*, oprac. Władysław Konopczyński, Kraków 1924

Prawa kardynalne z 24 (13) lutego 1768 r., w: *Wiek XVI–XVIII w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii i studentów*, oprac. Melania Sobańska-Bondaruk, Stanisław Bogusław Lenard, Warszawa 1997, s. 403–406

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium

Nauczyciel może wykorzystać schemat jako wprowadzenie do lekcji. Uczniowie mogą na podstawie zasobów multimedium przygotować pracę metodą projektu – łącząc kilka tematów związanych z rządami króla Stanisława Augusta Poniatowskiego.